

Dalachoy (hypericum) o'simligining dorivorlik xususiyatlari

Mohidil Hasanboy qizi Ahmadaliyeva
mohidilahmadaliyeva2@gmail.com
Parizoda Axliddin qizi To'rayeva
AnDUPI

Annotatsiya: Ushbu maqolada dorivor o'simliklardan biri bo'lgan dalachoyning dorivor turlari va ularni tibbiyotda qo'llanilishi haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: dorivor o'simliklar, dalachoy, ildiz, damlama, meva, poya, qizilpoycha, qaynatma, dog'li dalachoy, gul, teshik dalachoy, po'stloq

Medicinal properties of hypericum plant

Mohidil Hasanboy kizi Ahmadaliyeva
mohidilahmadaliyeva2@gmail.com
Parizoda Akhliddin kizi Torayeva
PIASU

Abstract: This article provides information about the medicinal species of dalchoi, which is one of the medicinal plants, and their use in medicine.

Keywords: medicinal plants, field, root, infusion, fruit, red bean, boil, spotted field, flower, hole field, bark

Yer sharida o'sadigan o'simliklarning k'pchiligi dorivor o'simliklarni tashkil etadi. Dorivor o'simliklar turli xil kasalliklarni davolashda tabiiy giyoh sifatida xalq tabobatida keng foydalanilmoqda.

O'zbekistonda tabiiy holda 4500 turga yaqin yuksak o'simliklar tarqalgan ularning 1200 ga yaqin turi dorivorlik xususiyatiga ega o'simliklardir. Dorivor moddalar o'simliklarning ildizi yoki po'stlog'ida, poyasi va bargida, guli va mevasida to'planadi va mavsumiy yig'ib olinadi.

Dorivor o'simliklardan biri bo'lgan dalachoy ham juda ko'p kasalliklarni davolashda foydalanib kelinmoqda. Dalachoyni 3 ta turidan tibbiyotda foydalaniladi.

Teshik dalachoy (*Hypericum perforatum*) bu - tur Hypericaceae oilasiga mansub bo'lib poyasi tik o'suvchi 30-100sml 2 qirrali shoxlangan, ko'p yillik ildizpoyali o'simlik. Barglari qarama-qarshi joylashgan shakli cho'ziq ovalsimon bezli tukchalari ham bor. Gullari sariq 3 ta to'plamda birlashib ko'p sonli changchilardan tashkil

topgan. Urug'chisi 3 ustunli ustki tugunchadan iborat. Mevasi ko'sak 3 uyali, ko'p urug'li, iyun-iyul oylarida gullaydi, sentyabrda mevasi pishadi.

Teshik dalachoy qizilpoychadan changchilarini gultojibargidan qisqaligi bilan farqlanadi. Bu o'simlik Farg'ona, Toshkent, Surxondaryo, Samarqandning tog' oldi va tog' o'rta hududlarida ko'plab uchraydi.

Qo'llash usullari:

1. 10 gr quruq dalachoy o'tiga qaynoq 1 stakan suv quyib damlab qo'yiladi. Bu damlamani ovqatdan so'ng 2-4 marta 1 osh qoshiqdan ichiladi. Bu damlamani quyidagi kasalliklarda qo'llash mumkin.

- Og'iz bo'shlig'i kasalliklarida (gingivid, stomatit)
- Meda ichak kasalliklarida (kolid, ichburug')
- Asab tizim kasalliklarida (deprretsiya)

2. 1/2 stakan suvga 20-30 tomchi spirtli nastroykasidan qo'shib og'iz chayilsa og'izdagi yomon hidlarni yo'qotadi.

Dalachoyni yog'idan teri tozalashda ham foydalaniladi.

Qizilpoycha (*Hypericum scabrum*) - poyasi tik o'suvchi ko'p qirrali shoxlangan ko'p yillik o'simlik. Tanasi ozroq tukli bo'rtmalar hisobiga g'adir-budir. Ildizi yog'ochlashgan eni 4-10mm poyasi ko'p sonli qizg'ish-binafsha rangga bo'yalgan. To'pgul qismi kamroq shoxlangan. Barglarining uzunligi 10-15mm cho'zinchoq, lansetniksimon, cheti ichkariga o'ralgan, bezli, tukchalar bilan qoplangan. To'pgulini eni 3-5sml, ro'vak qalqonchasimon, to'pgul novdasi dag'al. Gultojibarglari to'kilmaydigan cho'zinchoq, teskari tuxumsimon, bezli kipriklardan iborat, uzunligi 4-10mm eni 2-4mm. Ko'saklari tuxumsimon 5-7 mm uzunlikda. Urug'i silindrsimon uzunligi 2mm zich qoplangan tukli bo'rtiqlari bilan oqish rangda. May-iyun oylarida gullab avgustda mevasi pishib yetiladi. Bu o'simlik Jizzax Qashqadaryo hududlarining tog' yonbag'irlarida, toshli va shag'al qiyaliklarida ko'plab uchraydi.

Qizilpoycha yuqori antibakterial bo'lganligi uchun gripp va boshqa virusli kasalliklarni davolashda keng qo'laniladi.

Qo'llash usullari: Qizilchapiychaning quruq maydalangan 1 osh qoshiq o'tiga 1 stakan suv solib 3-4daqqa qaynatiladi va 2 soatdan so'ng suziladi. 1/3, 1/4 stakandan kuniga 3 mahal ovqatdan 30 daqiqa oldin ichiladi.

Bu qaynatma bronxit, yo'tal, sistit, kolit, enterit va gepatit kasallashda foydalanib kelinmoqda.

Dog'li dalachoy (*Hypericum maculatum*) - poyasi 60sm gacha o'sadigan tuksiz, ko'p yillik, ildizpoyali o'simlik. Bu o'simlik *Hypericum tetrapterum* ham deyiladi chunki poyasining ko'ndalang kesimi to'rtburchak shaklida bo'ladi. Barglari oddiy, butun, poyada qarama-qarshi joylashgan bo'lib, shaffof bezlari kam yoki umuman bo'lmaydi. Gullari och sariq rangli diametri 10-15mm bo'lib 5 ta gulbandda 10-30tadan gulchalari joylashgan.

Bu o'simlik Yevropa botqoqliklarida, ochiq ariqlarida, soylarda, buloqlarda va namlik yuqori bolgan ko'plab hududlarida uchraydi.

Dog'li dalachoydan tayyorlangan moy ekstrakti tayanch-harakat tizimini davolashda qo'laniladi. Uning quritilgan o'tidan tayyorlanga damlama esa yurak-qon tomir, oshqozon-ichak traktida, asab tizim kasalliklarini davolashda yaxshi natija bermoqda.

Ushbu ma'lumotlar asosida keying izlanishlar Dalachoy o'simligini saraton hujayralarini ko'payib ketishiga qarshilik ko'rsatganini bilgan holda bu hujayralarni butunlay yo'qolishini o'rganishga asoslangan. Shu orqali dalachoyni saraton

hujayralarini butunlay yo'qolishini ta'minlaydigan yangi navlarini ishlab chiqib o'rganiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Saxobiddinov S.S “O'simliklar sistemikasi-2” “Gulli o'simliklar” Toshkent.1966
2. Xojimatov O.K, Haydarov D.T, “O'zbekiston Dorivor O'simliklar Atlasi” o'quv qo'llanma Samarqand.2021
3. “Fitoterapiya” uslubiy majmua Toshkent 2016
4. Maxsumov M.N, Malikov M.M “Farmakologiya” Toshkent.2016
5. Azizova S.S “Farmokologiya” Toshkent.2002
6. Xarkevich D.A “Farmokologiya” Meditsina.2005